

АНАЛІЗ ВИТРАТ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМКИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ІННОВАЦІЙ

Анотація. Досліджено особливості аналізу витрат на виробництво нафтогазовидобувних підприємств. Розроблені стратегічні карти для аналізу витрат, які враховують загальну суму витрат на виробництво продукції за статтями калькуляції та виявляють резерви зниження витрат на виробництво.

Ключові слова: витрати, собівартість продукції, управління витратами, калькуляція, аналіз собівартості продукції, стратегічна карта.

Annotation. The methodical approaches to the analysis of the production costs have been researched. The strategic chart for the costs analysis includes the information about the volume of oil-&-gas extraction; planned and actual costs in the profile of elements and calculating articles, costs sum total.

Key words: costs, production costs, costs management, calculation, the analysis of production costs, the strategic chart.

Вступ. Питання забезпечення країни власними енергоносіями має важливе стратегічне значення, оскільки сьогодні з власних джерел видобувається лише 10–12% нафти та 22–25% – газу, необхідних країні. Тому пошук додаткових власних джерел видобутку нафти та газу за мінімальних витрат набуває актуального значення. Досягнення поставленої мети потребує вдосконалення аналітичної роботи безпосередньо на нафтогазовидобувних підприємствах.

У нових економічних умовах при реформуванні нафтогазового комплексу з метою підвищення ефективності функціонування виробництв, усунення затратних методів господарювання кожне нафтогазовидобувне підприємство повинно реально оцінювати як величину витрат на виробництво, власне фінансове становище, так і становище потенційних партнерів.

Постановка завдання. Чинна методика аналізу діяльності нафтогазовидобувних підприємств базується на розрахунках показників фінансової звітності, включаючи діагностику банкрутства [3]. Результати такого аналізу можуть бути корисними і для зовнішніх користувачів. Водночас для виявлення та мобілізації наявних на підприємстві резервів зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції і нарощення на цій основі фінансових показників наявної інформації недостатньо. В умовах конкуренції результати аналізу повинні спрямовуватись на прогнозування витрат, розробку системи мотивації зниження витрат та контролю за раціональним використанням ресурсів [1, с.75].

Результати. Оперативно отримати оптимальну кількість згрупованих інформаційних показників з урахуванням факторів зовнішнього середовища, що є необхідним для прийняття управлінських рішень, дозволять тільки сучасні комп'ютерні технології. У зв'язку з цим пропонуємо використовувати інтегральну модель аналізу на основі блоку стратегічних карт [2, с.152], що дозволить дослідити чинники впливу на витратні показники роботи підприємств та на прийняття управлінських рішень.

Інформаційні блоки для побудови програми формування стратегічної карти для аналізу операційних витрат підприємства можуть бути такими.

Блок 1. Кодифікований довідник операційних витрат (на основі розгорнутої номенклатури статей витрат).

Блок 2. Нормативні показники (облікового і необлікового характеру).

Блок 3. Прогнозні показники операційних витрат підприємства.

Блок 4. Бюджети операційних витрат.

Блок 5. Інформаційні показники фінансового обліку (фактичні) (суми операційних витрат, суми витрат за елементами, сума загальновиробничих витрат, обсяги діяльності тощо).

Блок 6. Калькуляція операційних витрат (за різними методами калькулювання).

Блок 7. Розрахункові показники (коефіцієнти операційного леверіджу, покриття витрат, окупності, витратомісткості загальногосподарського управління, координації витрат тощо).

Блок 8. Інформативні показники необлікового характеру (табл.1).

Таблиця 1

Стратегічна карта для аналізу витрат на виробництво за даними НГВУ
“Надвірнанафтогаз” за 2006 р.

№ з/п	Показник	Значення	Розмірність
1	2	3	4
1.	Обсяг видобутку: Нафти Нафтового газу Природного газу	166,60 222,24 2,13	тис. т млн. м ³ млн. м ³
2.	Нафта і газ на власні потреби	2 809	тис. грн.
3.	Витрати на 1 тис. грн. продукції	990,20	грн.
4.	Загальна сума витрат на виробництво	136574,00	тис. грн.
5.	Прогнозні значення витрат на виробництво продукції	147185,00	тис. грн.
6.	Фактичні витрати за елементами: – Матеріальні витрати – Витрати на оплату праці – Відрахування на соціальні заходи – Амортизація – Інші операційні витрати	16819,00 41150,00 14703,00 27955,00 35948,00	тис. грн.
7.	Прогнозні витрати за елементами: – Матеріальні витрати – Витрати на оплату праці – Відрахування на соціальні заходи – Амортизація – Інші операційні витрати	18125,00 44347,00 15846,00 30127,00 38741,00	тис. грн.
8.	Витрати за статтями калькуляції – Матеріальні витрати – Паливо та енергія на технологічні потреби – Витрати на оплату праці – Відрахування на соціальні заходи – Амортизація свердловин – Амортизація інших основних засобів – Витрати на утримання та експлуатацію основних засобів – Послуги виробничого характеру сторонніх організацій – Послуги виробничого характеру структурних підрозділів – Послуги виробничого характеру від структурних одиниць – Податки, збори та інші обов’язкові платежі – Відрахування на геологорозвідувальні роботи – Плата за надра – Плата за землю – Загальновиробничі витрати – Внутрішньовиробничий оборот (-)	6439 15996 18289 6648 24745 5566 5602 7320 18334 2781 185 10013 2989 195 28836 17364	тис. грн.
9.	Фактична собівартість реалізованої 1 т нафти 1 тис. м ³ газу	435,86 63,12	грн.
10.	Продуктивність праці на одного працівника	143,07	тис грн.
11.	Запас сировини, матеріалів	5	дн.

Інформаційні показники

№ з/п	Показник	Інформація
1	2	3
12.	Основна продукція	Нафта і газ
13.	Доля продукції на ринку нафти газу	12% 14%
14.	Якість продукції: Густина Вміст хлористих солей Масова частка механічних домішок Масова частка води Температура застигання Тиск насичених парів Температура початку кипіння Вихід фракцій до 200 ⁰ С	801 кг/м ³ 308 мг/дм ³ 0,039% 0,36% +13 ⁰ С 38,5кПа 45 ⁰ С 67 ⁰ С
15.	Ціни на вітчизняному ринку на нафту на газ	1300грн./т 140 грн./тис. м ³
16.	Світові ціни на нафту на газ	66 дол./барель
17.	Ситуація на ринку, стан у галузі	Нарощується видобуток
18.	Конкуренти у сфері діяльності	ДАК “Чорноморнафтогаз”; “Укргазвидобування”; “Росукренерго”
19.	Постачальники	Уралмаш; Азінмаш; КРАЗ; Барва; Лукор; Нафтохімік Прикарпаття
20.	Покупці	Нафтохімік Прикарпаття
21.	Ступінь задоволення покупців продукцією, якість обслуговування	висока
22.	Персонал підприємства (категорії, кількість): Виробничий персонал Адміністративно-управлінський персонал Обслуговуючий персонал	964 569 104 291
23.	Інноваційна діяльність з упровадження на родовищах ефективних методів підвищення нафтовіддачі пластів	Середній рівень
24.	Нормативна база формування витрат на виробництво	П(С)БО 16 Витрати; Інструкція з планування, обліку і калькулювання собівартості видобутку нафти і газу; Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств”
25.	Відповідність виробничих можливостей підприємства його нинішнім і майбутнім потребам	Середній рівень
26.	Здатність технічного оснащення підприємства забезпечити бажаний рівень виробництва	Середній рівень
27.	Рівень ефективності існуючих виробничих методів підприємства порівняно з альтернативними	Середній рівень
28.	Альтернативні способи видобутку нафти і газу	Фонтанний спосіб; електро- відцентровими насосами; штанговими глибинними насосами; газліфтний спосіб
29.	Рівень ефективності альтернативних способів видобування порівняно з виробничими методами підприємства	Підвищення видобутку до 12%
30.	Показники, що служать основою для виробничого планування	Економічні елементи витрат
31.	Рівень слідування і контролю за виконанням виробничих календарних планів	Щомісячно
32.	Ступінь використання організаційної форми контролю за якістю	Недостатньо
33.	Ступінь використання креслень, стандартів, допусків, інструкцій у сфері виробництва	Згідно з ГОСТами, ДСТУ

Для пошуку внутрішніх резервів зниження витрат на виробництво продукції пропонуємо на першому етапі визначати статті виробничих витрат, за якими зафіксовані значні перевитрати або відносна величина зміни яких є висока; на другому етапі на основі бюджетних показників рекомендуємо скласти детальну структуру виробничих витрат.

Блок 9. Оцінка факторів впливу внутрішнього середовища (структура готової продукції, робіт, послуг, тривалість операційного циклу, тривалість фінансового циклу, забезпеченість оборотними активами тощо).

Блок 10. Оцінка факторів впливу зовнішнього середовища (табл.2).

Запропонована стратегічна карта для аналізу виробничих витрат підприємства дає достовірну та надійну інформацію про його становище; вона послужить основою для прийняття рішень зацікавленими сторонами.

Алгоритм побудови стратегічної карти використовується у різному середовищі автоматизації бухгалтерського обліку (1С Бухгалтерія, Парус, Галактика, Дебет плюс ін.) [2, с.155].

Отже, актуальність комп'ютеризації обліку і аналізу витрат нафтогазовидобувних підприємств обумовлена вирішенням завдань управління витратами та обліку у швидшому режимі для економії затрат часу, коштів, підвищення ефективності обліку.

Таблиця 2

Зміна витрат виробництва НГВУ “Надвірнанафтогаз” за 2006 рр.

№ з/п	Фактори впливу	НГВУ “Надвірнанафтогаз”
1	2	3
1.	Зміна матеріальних витрат, у тому числі за рахунок зміни:	2437,00
1.1.	Хімреагенти на підготовку, в т. ч. у зв'язку зі зміною:	11,00
1.1.1.	обсягів витрачання	0,85
1.1.2.	цін на реагенти	10,15
1.2.	Метанол, зміни:	9,20
1.2.1.	обсягів витрачання	5,97
1.2.2.	цін на реагенти	3,23
1.3.	Жиронокс на обробку привибійних зон свердловин, тис. грн., в т. ч. у зв'язку зі зміною:	-19,00
1.3.1.	обсягів витрачання	-19,46
1.3.2.	цін на реагенти	0,46
1.4.	Інші матеріали (ремонтно-експлуатаційні витрати у свердловинах), зміни:	2435,80
1.4.1.	середньодіючий фонд свердловин	-373,60
1.4.2.	питомі витрати на 1 свердловину	2809,40
2.	Зміна витрат на електроенергію, у т. ч. за рахунок зміни:	174,20
2.1.	витрачання електроенергії	-122,16
2.2.	тарифу за 1 квт/г.	296,36
3	Зміна витрат на паливо, у т. ч. за рахунок зміни:	3906,30
3.1.	витрат палива на підігрів нафти	200,20
3.1.1.	витрачання палива	8,62
3.1.2.	питомих витрат палива на 1 т	66,16
3.1.3.	цін за одиницю м ³	125,42
3.2.	Витрат палива на підготовку газу	23,50
3.2.1.	витрачання палива	1,35
3.2.2.	цін за одиницю, грн./тис.м ³	22,15
3.3.	Витрат палива на виробництво теплової енергії	-594,40
3.3.1.	витрачання палива	-255,27
3.3.2.	питомих витрат палива на 1 т	-53,98
3.3.3.	цін за одиницю м ³	-285,16
3.4.	Інше виробниче споживання	4277,00

3.4.1.	витрачання палива	453,03
3.4.2.	цін за одиницю грн./тис.м ³	3823,97
4.	Зміна витрат на оплату праці промислово-виробничого персоналу з відрахуваннями на соціальні заходи, в тому числі	10637,00
4.1.	Зміна витрат на оплату праці, у т. ч. за рахунок зміни:	8316,00
4.1.1.	чисельності	-196,15
4.1.2.	середньомісячної заробітної плати	8512,15
4.2.	Зміна відрахувань на соціальні заходи, в т. ч. за рахунок зміни:	3883,00
4.2.1.	витрат на оплату праці	3608,08
4.2.2.	норм відрахувань на соціальні заходи	-1287,08
5.	Зміна амортизаційних відрахувань основних засобів	7931,00
6.	Зміна інших операційних витрат, в т. ч. за рахунок зміни	11162,00
6.1.	Послуг виробничого характеру від структурних підрозділів	7575,00
6.2.	Послуг виробничого характеру структурних одиниць, з них:	-900,00
6.2.1.	послуг по підготовці природного газу	-1333,00
6.2.2.	послуг з підготовки нафти	-15,00
6.2.3.	втрати нафти і газу	-41,00
6.2.4.	транспортні послуги	489,00
6.3.	Послуг сторонніх організацій	-5629,00
6.4.	Витрати на утримання та експлуатацію основних засобів	-3517,00
6.5.	Зміна податків та зборів – усього: в т. ч. за рахунок зміни	5950,00
6.5.1.	Відрахувань на геологорозвідувальні роботи	5050,00
6.5.2.	Плати за надра	900,00
6.5.3.	Збір за забруднення природного середовища	19
6.6.	Загальновиробничих витрат	8642,00
6.8.	Інших операційних витрат	-
7.	Внутрішній товарооборот (–)	5721,89
8.	Усього по факторах витрат	30525,11

Блок 11. Матриця скорочення операційних витрат. Використовуючи інформацію, отриману на першому етапі відносно перевитрат за окремими статтями, доцільно розробити матрицю скорочення витрат за запропонованою нами формою (рис.1).

Для встановлення величини потенціалу скорочення витрат на нафтогазовидобувних підприємствах їх розподіл на високий, середній та низький здійснено таким чином: високий – можлива економія понад 10% собівартості продукції, середній – 5–10% та низький – менш ніж 5%. Розмір економії визначено, виходячи з межі суттєвості досліджуваних підприємств. Використання матриці скорочення витрат допомагає визначити основні сфери неекономного витрачання ресурсів та скорочення витрат у них, у результаті одержуємо реальне зниження витрат виробництва за рахунок використання внутрішніх резервів.

Передбачуваний потенціал скорочення витрат				
		високий	середній	низький
Питома вага витрат	висока	послуги структур. 7575; амортизація основних засобів 7931; загальновиробничі витрати 864	паливо та енергія на технол. цілі 4080	транспортні послуги 489
	середня	витрати на утриман- ня та експлуатацію основних засобів 970	витрати на оплату праці 8316	відрахування на геоло- горозвідувальні роботи 5050
	низька	збір за забруднення навколишнього середовища 19	відрахування на соціа- льні заходи 3883	матер.витрати 2437; плата за надра 900

Рис.1. Матриця скорочення виробничих витрат НГВУ “Надвірнанафтогаз”

Висновки. Запропонована система автоматизованого аналізу витрат нафтогазовидобувних підприємств є гнучкою; вона здатна адаптуватися до різних груп інформаційного забезпечення підприємств, дає змогу оперативно оцінювати витрати діяльності, відображати їх у письмовому звіті з розрахунками, графічними ілюстраціями, коментарями. Водночас потрібно зазначити, що така методика вимагає постійного оновлення, повинна періодично переглядатися та адаптуватися до нових умов діяльності підприємств.

1. Перевозова І.В., Кафка С.М. Використання фінансових коефіцієнтів та стратегічних карт в процесі аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств: Збірник наукових праць інституту економіки і менеджменту інвестицій. – Тернопіль: Економічна думка. – 2004. – Вип. 2. – С. 74–84.
2. Кафка С.М., Перевозова І.В. Аналіз витрат на виробництво продукції нафтовидобувних підприємств з використанням стратегічних карт в умовах сучасних комп’ютерних технологій // Зб. наук. праць ТДЕУ. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – Вип.9. – С. 151–155.
3. Аналіз собівартості товарної продукції по нафтогазовидобувних управліннях ВАТ “Укрнафта” за 1 квартал 2002 р. ЦНЕД №1334 від 25.06.02 р. – 85 с.